

УДК: :81'1+811.111+001.4

Мулик К.О.

СПЕЦИФІКА АНГЛІЙСЬКОГО ДІАЛОГІЧНОГО МОВЛЕННЯ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ СПРЯМОВАНОСТІ

Стаття присвячена проблемі аналізу діалогічного мовлення соціально-педагогічної спрямованості. Визначені специфічні характеристики діалогу фахівців соціально-педагогічної сфери.

Ключові слова: діалогічне мовлення, соціально-педагогічна сфера, професійна діяльність.

Мулык Е.А. Специфика английской диалогической речи социально-педагогической направленности. *Статья посвящена проблеме анализа диалогической речи социально-педагогической направленности. Определены специфические характеристики диалога специалистов социально-педагогической сферы.*

Ключевые слова: диалогическая речь, социально-педагогическая сфера, профессиональная деятельность.

Mulyk K.O. Specifics of English dialogical speech of socially-pedagogical orientation.

The article focuses on dialogical speech of socio-pedagogical orientation. The specific characteristics of dialogue of specialists in socially-pedagogical sphere are identified.

Keywords: dialogical discourse, socially-pedagogical sphere, professional activity.

Нині активно розвивається міжнародна співпраця, відбувається поступове взаємопроникнення культур через обмін інформацією в різних сферах людської діяльності. Англійська мова - це універсальна мова комунікацій. Англійська мова фактично стає другою мовою людства. Фахівці різних галузей часто бувають в зарубіжних країнах, де необхідні знання англійської. Вільне володіння іноземною мовою, разом з професійними навичками, дозволить фахівцю отримати гідну роботу і побудувати успішну кар'єру. Отже, уміння іншомовного діалогічного мовлення є частиною професійної компетенції соціальних педагогів і ця проблема є нині актуальною з точки зору лінгвістики.

Аналіз наукових досліджень і публікацій. До питання щодо діалогічного іноземного мовлення звертались багато вітчизняних та іноземних дослідників. Так, проблему розвитку діалогічного мовлення професійної спрямованості розглядали такі вчені як Н.А. Сура, Н.В. Саєнко, В.Д. Девкін, С.Г. Агапова, Г.П. Грайст, В.А. Бухбіндер, І.О. Зимняя, С.С. Коломієць, В.П. Скалкін та інші.

Проблема лінгвістичних особливостей жанру ділового листування розглядається у роботах О.Ю. Дубенко, І.Б. Іванової, В.В. Калюжної, Т.М. Каменєвої, Т.Д. Пасічник, І.М., Підгайської, І.Д. Суханової.

Серед іноземних вчених цю тему досліджували L. Hamp-Lyons, V. Hearsley, C. Norman, R. Rycroft, P. Ernest та інші.

Метою нашого дослідження є аналіз діалогічного мовлення соціально-педагогічної спрямованості.

Вивчення будь-якого об'єкта лінгвістичного дослідження, очевидно, слід починати з визначення його онтології, з виділення його основних характеристик, властивостей, ознак. Діалогічне мовлення має свої особливості: у межах мовленнєвого акту кожен з учасників по черзі виступає як слухач і як мовець, тому співрозмовник не тільки має вміти говорити, але й слухати і розуміти, що йому кажуть для того, щоб змогти правильно і вчасно зреагувати на сказане.

Специфіка професійної діяльності соціальних педагогів, можливості їх подальших контактів з зарубіжними колегами зумовлюють актуальність оволодіння вміннями професійно спрямованого діалогічного мовлення.

Услід за О. Б. Тарнопольським та С. П. Кожушко вважаємо, що для професійно орієнтованого спілкування найбільш характерною формою комунікації є діалог з елементами монологу, коли обидва співрозмовники по черзі обмінюються поширеними монологічними висловлюваннями [5, 60]. Ми згодні з думкою Г. В. Кравчук, що професійно орієнтований діалог – це діалогічний монолог, що є обміном мікромонологами, які чергуються з діалогічними репліками [1, 8].

Однією з найважливіших особливостей діалогічного мовлення соціально-педагогічної спрямованості є його ситуативність, тобто, фактично, зовнішні обставини, в яких відбувається спілкування: місце, час, особистість партнера (партнерів), соціальні ролі співрозмовників тощо. Важливість ситуативності у діалогічному мовленні зумовлена тим, що часто зміст комунікації можна зрозуміти лише з урахуванням тієї ситуації, в якій воно здійснюється. Іншими словами, існує чітка співвіднесеність діалогічного мовлення зі ситуацією, що, однак, не можна розуміти буквально [3, 147]. Як зазначає Є. Пассов, самі зовнішні обставини ситуації можуть у момент мовлення не бути наявними, проте вони є у свідомості комунікантів і включені в неї [6, 27]. Це можуть бути якісь минулі події, відомі лише співрозмовникам, їхні переживання, життєвий досвід, спільні відомості тощо.

На основі аналізу сучасної літератури, результатів опитування студентів та викладачів соціально-педагогічних дисциплін ДЗ «ПНПУ ім. Ушинського» ми виявили такі типові комунікативні ситуації іншомовного діалогічного спілкування:

- встановлення контактів/стосунків;
- представлення власних відкриттів/досягнень/проектів у соціально-педагогічній сфері та їх обговорення на міжнародних конференціях.
- участь у подальшому обговоренні власної доповіді та інших доповідей в офіційній та неофіційній обстановці на міжнародному семінарі, симпозіумі або конференції;
- обговорення з іноземними колегами інформації про новітні досягнення сучасної науки;
- переговори із зарубіжними колегами про співпрацю;
- профілактична робота, обговорення проблемних ситуацій з батьками, учнями.

До основних типів діалогів, які є найбільш функціональними у професійній діяльності соціального-педагога є: діалог-розпитування, діалог-домовленість, діалог-обмін враженнями, діалог-обговорення.

Аналіз ОКХ спеціалістів даної галузі, програми з англійської мови для професійного спілкування соціального педагога та тематики текстів навчального підручника «*English for social teachers*» (Мартінова Р.Ю., Алексєєва О.Б., Мулик К.О) дав нам змогу уточнити вміння, необхідні для успішного ведення діалогу:

- реагувати на суттєво важливу інформацію під час детальних обговорень, дискусій, лекцій, бесід, що пов'язані з навчанням та професійною діяльністю соціального-педагога;
- чітко аргументувати погляди під час дискусій стосовно актуальних тем академічного та професійного життя;
- адекватно реагувати на позицію, погляди співрозмовника;
- пристосовуватися до змін, які трапляються під час бесіди і стосуються її напряму, стилю.

Особливістю діалогічного мовлення соціального педагога є його емоційна забарвленість. Діалог завжди має емоційне забарвлення, оскільки фахівець передає свої думки, почуття, ставлення до того, про що йдеться, саме тому він містить репліки подиву, захоплення, незадоволення та інші. У живому емоційно забарвленому мовленні з семантичної структури в стилістичних цілях може бути виключений сполучник. Асідентон, (виключення сполучника), може виконувати в мові декілька функцій. Перш за все, відсутність сполучника відособлює, робить більш самостійними частини висловлювання, підкреслюючи тим самим інформацію в кожній з них. В офіційно діалогічному мовленні соціально-педагогічного спрямованості особливого значення набувають засоби його інформаційної сегментації, що пояснюється передусім необхідністю виділення важливих елементів висловлення, просодичне оформлення ключових слів, які є найбільш емоційно й комунікативно навантаженими словами в реченні та вирізняються інтонаційно-смисловою активністю як актуалізатори текстового змісту. Вони здебільшого оформлюються за допомогою таких параметрів: логічного наголосу, який виділяє комунікативний центр речення; сповільнення темпу мовлення під час виділення комунікативно-вагомої інформації; переривання поступової спадної шкали; вживання складних ядерних тонів; підвищенню тонального рівня або гнучкості мовлення на виділеному слові.

Однією з дистинктивних ознак варіативності англійського діалогічного соціально-педагогічного мовлення на перцептивному рівні є темп мовлення, який детермінує характер паузації, членування мовлення на синтагми та його ритмічну організацію. Як відомо, варіативність темпу залежить від ступеня офіційності мовлення: саме темп виступає показником ситуативної зумовленості мовлення. В офіційно-діловому спілкуванні темп мовлення може виступати засобом інформативного членування повідомлення, що дозволяє слухачеві розмежовувати основну й фонову інформацію: сповільнення темпу спостерігається на важливих інформативно актуальних частинах повідомлення, у свою чергу менш важливі частини вимовляються при-

скореним темпом. Таким чином, інтонація підвищує прагма-інформативний потенціал висловлень мовця. Разом із тим, темп діалогу може слугувати індикатором зниження ступеня його офіційності та підвищення його емоційно-прагматичного потенціалу. Зі зростанням емоційно-прагматичного потенціалу висловлення спостерігається загальне прискорення темпу вимовляння, яке може набувати різних емоційно-конотативних відтінків.

Іншою визначальною рисою діалогічного мовлення соціального педагога є його спонтанність. Відомо, що мовленнєва поведінка кожного учасника діалогу значною мірою зумовлюється мовленнєвою поведінкою другого партнера. Саме тому діалогічне мовлення неможливо заздалегідь спланувати. Обмін репліками відбувається досить швидко, і реакція вимагає нормального темпу мовлення. Це й зумовлює спонтанність, непередбачуваність мовленнєвих дій, потребує досить високого ступеня автоматизованості і мобілізуючої готовності використання мовного матеріалу.

Професійне діалогічне мовлення має двосторонній характер. Спілкуючись, фахівець-співрозмовник виступає то в ролі мовця, то слухача, який повинен реагувати на репліку партнера. Репліки бувають різної протяжності – від однієї до кількох фраз. Найбільш типовою вважається однофразова репліка. Розрізняють такі види реплік: репліка-спонування, репліка-реакція, в іншій термінології – керуюча (перша) і спонукаюча (друга) або ініціативно-реактивна. Іншими словами, обмін репліками не може здійснюватися без взаємного розуміння, яке відбувається через аудіювання, а в сучасних умовах застосування комп'ютера реалізується головним чином у формі писемного мовлення.

Зазначимо, що в сучасному світі ділове листування електронною поштою може розглядатися як один із способів обміну інформацією і найбільш універсальний засіб встановлення та підтримання офіційних, службових контактів – тобто одним із різновидів професійного діалогу. Як різновид ділової комунікації, електронне листування є специфічною формою двосторонньої взаємодії суб'єктів, які вступають до неї як партнери [2, 127], опосередковано часом та простором, передбачає спрямованість на співпрацю, взаєморозуміння і співробітництво у вирішенні питань [6, 8–9].

Ділові електронні листи можуть бути офіційними або неофіційними. Диференціація електронних листів на офіційні та неофіційні знаходить відображення у стилістичному забарвленні лексико-граматичних засобів, що вибираються залежно від контексту ситуації спілкування. При складанні офіційних ділових електронних листів використовують стандартні фрази і конструкції, чітко визначену композиційну структуру, великий відсоток кліше, що підвищує рівень офіційності. Неофіційні ділові електронні листи припускають вживання менш формалізованої лексики, експресивних мовних елементів. У них також використовуються шаблони, але менш формальні за стилем. Мовленнєвими засобами зменшення рівня офіційності виступають розмовні за стилем мовленнєві формули, кліше для встановлення, підтримання та виходу з контакту, спеціалізована лексика, термінологія та специфічна аббревіатура. Мовними засобами зменшення рівня офіційності виступають засоби пом'якшення категоричності: модальні фрази, дієслова,

частки, розділові питання, умовний спосіб тощо та лексичні одиниці, що відповідають вимогам політ коректності.

Діалогічні електронні листи соціально-педагогічної тематики, так само як і усний діалог, складаються з декількох окремих висловлювань-реплік, які за характером взаємодії можуть бути ініціативними або реактивними. Щодо мовленнєвих засобів, які відтворюють якості діалогічного мовлення, то до них відносяться такі: вживання розмовних за стилем мовленнєвих формул характерних для ситуацій неформального спілкування; часова невизначеність, прості розповідні речення з дієсловами в *Present Indefinite* та *Present Perfect*. За характером логіко-синтаксичних зв'язків це – повідомлення, яким притаманні часові відношення, короткий виклад фактів у стислій інформаційній формі. Інформативність цих текстів забезпечується високим рівнем знайомства обох комунікантів з предметом обговорення. Це пояснюється особливостями писемного діалогічного мовлення, а саме його спонтанністю.

Іноземна мова виступає не лише показником загальної і професійної культури фахівця, але й засобом формування єдиного європейського ринку висококваліфікованих фахівців. Соціальний вчитель зобов'язаний бути не тільки компетентним фахівцем з високою науковою і діловою кваліфікацією, виконавською дисципліною; не лише духовно багатою особистістю, що несе моральну відповідальність за свою професійну діяльність, він має бути водночас комунікабельною особистістю з достатньою культурою іншомовного спілкування, вмінням вести англomовний діалог, дискутувати, забезпечувати позитивний моральний та емоційний настрій у професійній взаємодії. У ході професійного діалогу соціальний педагог не тільки кількісно збільшує свій комунікативний досвід, він обирає певну стратегію спілкування з властивими їй нормами, прийомами і засобами.

Перспективою подальшого дослідження бачимо у складанні англо-українського термінологічного словника соціально-педагогічної спрямованості.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кравчук Г. В. Методика навчання студентів технічних спеціальностей професійно орієнтованого англійського діалогічного мовлення на основі текстів науково-технічної реклами: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02 / Г. В. Кравчук. – К., 2010. – 358 с.
2. Ломов Б.Ф. Категория общения и деятельности / Б.Ф. Ломов // Вопросы философии. - 1979. - №8. - С. 127.
3. Методика викладання іноземних мов у середніх навчальних закладах: Підручник / Кол. авторів під керівн. С.Ю. Ніколаєвої. – К., 2002.
4. Пассов Е.И. Основы коммуникативной методики обучения иноязычному общению / Е.И. Пассов. – М., 1989.
5. Тарнопольский О. Б. Методика обучения английскому языку для делового общения: учеб. пособие / О. Б. Тарнопольский, С. П. Кожушко. – К.: Ленвит, 2004. – 192 с.
6. Чаковская М.С. Текст как сообщение и воздействие / М. С. Чаковская. – М.: Высшая школа, 1986. - 128 с. [Библиотека преподавателя]

Стаття надійшла до редакції 10.02.2014 р.